

berspace har forandret transseksualiserede menneskers (dvs. folk som har valgt at forandre deres socialt tilskrevne køn) selvrepræsentationer. Whittle illustrerer, hvordan det transseksualiserede individ er blevet mindre fysisk isoleret – i en fremmed krop såvel som i samfundet, efterhånden som de transseksualiserede mennesker har skabt nye fællesskaber på tværs af cyberspace. Herefter bliver de fantaserede kropsdele, som har tendens til at repræsentere en realisation af det modsatte køn (f.eks. peniser), virkelige i den forstand, at de deles og favnes af fællesskaber i cyberspace. Whittle trækker på en række af teoretikere for at forklare den „virkelige“ dimension ved cyberspace og ender med at give nogle eksempler på, hvordan kommunikationsnetværket mellem transseksualiserede mennesker faktisk er blevet realiseret i det videre samfund, efterhånden som disse netværk har fremmet bevidstheden om transseksualiserede menneskers rettigheder og sikkerhed og dermed givet dem et bedre værn mod misbrug.

I en anden artikel, som fokuserer på forholdet mellem kroppen og internettet, „Meat and Metal“, stiller David Bell kropsrepræsentationer fra to slags subkulturer i samtiden op over for hinanden. Han argumenterer for, at de kropsmodificerende subkulturer (såsom moderne primitivisme) såvel som cyberpunk og posthumanisme (high tech-subkulturer) repræsenterer to ekstreme responser på samtidens teknologi: Hvor moderne primitivisme tilstræber at genopfinde kroppen som sanseligt og politisk terræn, søger cyberpunk-subkulturen at genopfinde selvet uden for kropsligheden. Det er uheldigt, at disse to tilgange står så polariserede i artiklen, eftersom prægningen af, hvordan folk opfatter sig selv i forhold til deres fysiske selv lige vel kan fremdrages ved at analysere disse to subkulturer som måder at interagere socialt, snarere end som potentielle verdensordener.

I det afsluttende kapitel „Horror Auto-toxicus. The Dual Economy of AIDS“ efterspor John O’Neill parallelle spændinger mellem den koloniale beslaglæggelse af en moders gave til sit barn, mælk (som en form for „hjælp“ – „aid“), og den tilsvarende gave i form af blod (AIDS), som fremmaner de væsker, der blev udvekslet mellem voksne i kærlighedsakten. Denne korte artikel er ikke så meget en fremlæggelse af et stykke forskningsarbejde som en kommentar til dagens korrupte teknologipolitiske praksiser og til

måden, hvorpå denne tingenes tilstand, som er resultatet af den første verdens beslaglæggelse af naturlige handlinger, nu underminerer vore kulturelle myter, mens den forudskikker vores egen undergang.

Konkluderende kan det siges, at disse artikler faktisk præsenterer læseren for en bred række af politiske og kulturelle loci, hvor igennem vi kan gentænke, hvordan kroppen forstås i vore vante teorier. Men forfatterne kommer fra en bred vifte af akademiske miljøer, og forskningen er af varierende kvalitet. At de fleste af forfatterne har en baggrund i kulturstudier, viser sig ved et fravær af feltarbejde (kompenseret for gennem en del interessant historisk dokumentation), og i nogle af artiklerne er den eneste substans at finde i teoribygningen. De artikler, som efter denne anmelders mening fungerer bedst, indebar en radikal gentænkning af subjektets indrullering i sociale relationer, som tillod læseren at reflektere over, hvordan kroppen kan tænkes at være konstitueret. Det er måske ikke overraskende, at de to artikler om kønsskifte virker særligt markante, idet kroppene i disse tilfælde må være flydende, når locus for identiteten skifter. Og man efterlades med bevidstheden om, at de har været flydende hele tiden, og at sprækker vil sig i ethvert ihærdigt forsøg på at definere dem.

*Francine Lorimer
Institut for Antropologi
Københavns Universitet
Oversat af Nina Johnsen*

Steen Wackerhausen: Humanisme, professionsidentitet og uddannelse i sundhedsområdet. København: Hans Reitzels Forlag 2002. 96 sider. ISBN 87-412-2497-3. Pris: 128 kr.

Steen Wackerhausen, filosof og psykolog, lektor ved Institut for Filosofi, Århus Universitet, har begået et essay, hvor han med flot svungen pen skummer fløden af de ideer, han har publiceret inden for de sidste 10 år. Bogen er hurtigt læst, men ikke hurtigt udtømt, i bedste essay-stil indbyder den til, at læseren vender tilbage for at finde nye perspektiver eller stiller skarpt på nye aspekter.

Projektet, som Wackerhausen kaster sig ud i, er ikke let. I løbet af bogens fire kapitler søger han at indkredse, hvad humanisme er,

humanismens relevans i sundhedssystemet, hvilke implikationer dette har i forhold til professionsidentitet og uddannelse af sundhedsprofessionelle, ligesom han peger på forskellige roller og funktioner, som humanisme og humaniora har i forhold til sundhedspraksis. Store emner, der ikke gives endegyldige svar på, men som forfatteren modigt kaster sig over med sine sidste ti års forskning som bal-last. Ikke alle vil være enige med ham i hans konklusioner. Men under alle omstændigheder er det et flot essay, hvor Wackerhausen holder dampen højt hele vejen og viser, at hans tanker er modnede.

Helt grundlæggende for Wackerhausens teser i dette essay er hans tidligere arbejde med „det åbne sundhedsbegreb“ og „non-skolastisk læring“. Det åbne sundhedsbegreb refererer til handlekompetencer og har dermed universel karakter, men da gældende normer for handlekompetencer varierer med tid og sted, indholdsfyldes sundhedsbegrebet i relation til sin aktuelle kontekst – og er dermed specifikt i sin konkrete udformning. Denne balanceakt mellem fundamentalisme og relativisme videreføres i dette essay både i forhold til sundheds- og sygdomsbegreber og i forhold til det humanismebegreb, der anvendes i diskussionen. Humanisme – som er den overordnede referenceramme for hele diskussionen – bliver for Wackerhausen et begreb, der refererer til „et tidløst krav om respekt for menneskets egenverd og ukrænkelighed“ og samtidig fordrer „et tidligt indhold og tidslige bestræbelser, hvis de tidløse krav skal indfries“. Pointen er, at individets egenverd og ukrænkelighed ikke kan sikres i et vakuum, men skal forstås og varetages i relation til de livsvilkår, den enkelte lever under.

Centralt i diskussionen er en skelnen mellem humanismen som *fagekstern* og *fag-intern*. Wackerhausen påpeger, at humanisme er fagekstern for den praksis, der bygger på et fundamentalistisk sygdomsbegreb. Med en provokerende, men meget sigende metafor karakteriserer han den fundamentalistisk orienterede behandler, med blikket fokuseret på kroppen som „res extensa“, som „den autistiske sygdomsbehandler“ der gør noget ved „den hovedløse patient“. „Den autistiske behandler“ kan være højt fagligt kompetent, men i den faglige kompetence indgår ikke, og er der ikke brug for, viden om den syges livsverden, kultur eller eksistentielle vilkår. Humanismen burde, ifølge Wackerhausen, være

fagintern med eksplicit refleksion over, hvorvidt en given tilstand skal klassificeres som „sygdom“ – om den forringer individets handlekompetence – og er behandlingskrævende. Om humanismen også har fagintern relevans i forhold til udførelse af behandling – altså efter beslutning om, at der skal behandles – giver Wackerhausen desværre intet eksplicit bud på. Sat på spidsen kunne man sige, at Wackerhausen nok mener, at behandlere bør forholde sig refleksivt til hvilke tilstande og livsområder, der er behandlingskrævende, under behørig respekt for det enkelte menneskes egenverd i sin kulturelle kontekst. Men når der først er klarhed om dette, kan man uden problemer kappe hovedet af de behandlingskrævende patienter og overlade dem til alverdens autistiske behandlere.

I det hele taget ser Wackerhausen ikke gode kår for humanismen i dagens sundhedsvæsen, og i særdeleshed ikke når man tager dannelsesprocesser i forhold til professionsidentitet i betragtning. Wackerhausen tillægger den dannelse, der foregår i praksisfællesskaber såvel som i undervisningssituationen, i klinikken og i forskningen, en langt større betydning end den skolastiske læring erhvervet via curriculum. I dette synspunkt trækker han naturligt nok på sine erfaringer fra flere års arbejde inden for netværk for non-skolastisk læring, samt på en række undersøgelser af praksislæring blandt lægestuderende og yngre læger. I denne sammenhæng påpeger han, hvordan man gennem praksis dels tilegner sig et særligt „spørgerum“, som sætter grænser for hvilke typer information, der anses for relevante, og dels tilegner sig et særligt sprog at conceptualisere disse informationer i. I den fundamentalistiske sygdomsmodel er spørgerummet begrænset til de emner, der anses for relevante for legemet udtrakt i tid og rum, og sproget er blevet til „det steriliserede fagsprog“ – „et længde-bredde-højde-sprog“ – der er dødt i forhold til det levede liv med følelser, værdier, kulturelle tilhørsforhold osv. En fagintern humanisme fordrer derimod et udvidet spørgerum og et „flerdimensionalt sprog, som kan ‘stemmes’ til forskellige aspekter, niveauer og forhold omkring patienten og dennes sygdom“.

Fortløbende gennem hele bogen mærkes en underliggende advarsel om ikke at misbruge humanismen. Dette kan dels ske i form af en humanistisk retorik i institutionelle dokumenter, eller en venlig og høflig, men

grundlæggende fageksterne omgangstone med patienter. Disse forhold kalder Wackerhausen for „humanistisk pynt“ på en praksis, som i høj grad handler om forskellige aktørers kamp om magt, ressourcer og driftsøkonomi. En anden fare ligger i ukritisk at antage, at alt, hvad der foregår på humanistiske fakulteter, er at betragte som humanisme. Det er ifølge Wackerhausen først og fremmest „humanioristisk“, og måske, men ikke nødvendigvis humanistisk. Humanisme er for denne forfatter ikke en betegnelse for beskrivelse og forståelse af menneskets eksistens, men fordrer en aktiv og oplyst human solidaritet – humanismen har et ærinde. Humaniorismens faldgrube finder Wackerhausen i de radikale „kulturrelativistiske-konstruktivistiske-postmodernistiske positioner“, som hævder, at der ikke blot er forskellige *opfattelser* af mennesket, sandhed, moral, etc., men at disse fænomener er i kraft af deres konstruktion. Denne tilsyneladende værdineutrale position er ikke humanistisk for Wackerhausen, men en „humanioristisk misdannelse“, der fokuserer på det „kropsløse menneske“ og overser det faktum, at mennesket på samme tid både er natur- og kultur-væsen. Moralens er, at humanismens subjekt er et uadskilleligt natur-kultur-menneske, der fordrer indsigt i såvel tidlige forhold som et tidløst krav om human solidaritet.

Helle Johannessen
lektor
Institut for Idræt og Biomekanik
Syddansk Universitet

Henriette Buus: Sundhedsplejerskeinstitutionens dannelse. En kulturteoretisk og kulturhistorisk analyse af velfærdsstatens embedsværk. København: Museum Tusulanums Forlag 2001. 517 sider, illustreret. ISBN 87-7289-679-5 (hb). Pris: 365 kr.

Der er mange måder at vurdere en ph.d.-afhandlings vægt på. En af dem er i almindelige kilogram, og hvis det er det måleparameter, man anvender, vejer denne afhandling tungt. 517 sider i hardcover giver en vægt på i alt 1125 gram – og det er jo ikke så ringe endda. Om Henriette Buus' afhandling er lige så tungtvejende i kulturteoretisk forstand, kan nok diskuteres. Men under alle omstændigheder er dette en lettere redigeret version af Henriette Buus' ph.d.-afhandling i etnologi. Buus

beskriver selv i det indledende kapitel, hvordan hun egentlig arbejdede på at blive kandidat i etnologi, selvom hun allerede havde en kandidatgrad som ingeniør. Undervejs fandt Buus imidlertid, at arbejdet var for omfattende til en kandidatgrad og indleverede derfor – efter samråd med vejledere – afhandlingen med henblik på erhvervelse af en ph.d.-grad.

Titlen på bogen giver et godt indblik i afhandlingens emneområder og ambitioner. På det empiriske niveau handler den om de tidlige år med sundhedsplejersker i Danmark. Det empiriske materiale stammer fra slutningen af 1920'erne til starten af 1940'erne, og i den første del sættes fokus på argumenter for dannelse af en sundhedsplejefaglig profession og på det lovforberedende arbejde til *Lov om Bekæmpelse af Sygelighed og Dødelighed blandt Børn i det første Leveaar*, vedtaget i 1937. Derefter præsenteres den procedure, hvorved Sundhedsstyrelsen fik kommunerne til at oprette sundhedsplejerskeordninger; der gives en introduktion til de første kurser for kommende sundhedsplejersker ved Sygeplejehøjskolen i Århus og udvælgelsen af egnede sundhedsplejersker i spe; og til sidst forsøger Buus at tegne et portræt af de mødre, der modtog sundhedsplejerskerne i deres hjem. Materialet fra perioden består af officielle dokumenter, breve, kursusplaner, foredragsmanuskripter, radiointerview mv., som Buus har fundet frem gennem langvarige studier i diverse historiske arkiver, og i den forstand er det et unikt stykke kulturhistorie, der fremlægges. Der er mange originaltekster, og de citeres flittigt – også ofte i længere passager eller i deres helhed – hvilket giver læseren god indsigt i periodens sprogbrug, retorik og betydningsfulde debatter om sundhed, spædbørn og mødre.

Ifølge Buus var udgangspunktet for hele projektet „en undren over den selvfølghed, hvormed danske familier med spædbørn modtog sundhedsplejersker i deres hjem“. Dette førte til et historisk-etnologisk studie af indførelsen af sundhedsplejersker i Danmark, og sluttelig til et studie af interpellationsteori med forsøg på at kvalificere den teoretiske forståelse af forholdet mellem stat og livsformer gennem en afprøvning af „strategi“ og „dannelse“ som centrale analysebegreber i forhold til en konkret interpellationsproces: indførelsen af sundhedspleje i Danmark. For Buus bliver ambitionen at bidrage til udvikling af kulturteori og kulturanalytisk begrebsliggørelse, snarere end at sige noget om sundhedspleje.